

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON: 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
EGY ÉVRE 8 PENGŐ
FÉLÉVRE 4 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 70 FILLÉR

XXXVIII. ÉVFOLYAM

8. SZÁM

1942. AUGUSZTUS

PANNONHALMA.

Nadler Herbert felvétele.

TARTALOM:

Nadler Herbert: Pannonhalma alatt.

Schweitzer József dr.: Kőkörcsinvirágzás
Krasznójarszk környékén.

Papp Károly: A bogárvilág törpéi.

Láposi Jenő: A budapesti állatkert állatállománya
1866-ban.
Rövid közlemények.
Könyvekről.
Állatkerti hírek.

PANNONHALMA ALATT.

Írta: Nadler Herbert.

Nyár elején napkeltétől napnyugtáig olyan hosszú az idő, hogy sokféle dologra telik belőle. Az ember például budapesti otthonában korán kel, vadászatra való holmiját csomagolja, majd délelőtt hivatalában dolgozik, aztán a délután egyik felét a vonaton, másik felét pedig már valahol a Bakonyban tölti és — ha szerencséje van — őzbakot lő, s végül este boldogan élvezi a vadászgazda kedélyes falusi hajlékában a nyugalmat vagy az erdei vadászlatokban a csendet s a magányt.

Ilyen beosztású napom volt 1939 június 28-a is.

Egy levélbeli kedves értesítés folytán, amely szerint »a főpát úr önagyméltósága szívesen lát két őzbak elejtésére«, délután 1/6-kor a győrmezei Ravazdon szállok ki a vonatból. A levélíró barkácsoló kocsijával vár bennünket — ezúttal ugyanis másodmagammal jöttem el hazulról —, hogy mindjárt kihajtassunk az erdőbe.

A kis vasúti állomáson kiviszem tokjából puskámat, kitörölöm csövéből az olajat, előszedem az utazótáskából a célzótávcsövet, a messzelátót és a töltényeket, felszállok utitársam mellé a hátulsó ülésre — házigazdánk előttünk, a bakon helyezkedik el — s a kocsis elindítja a lovakat.

Hamarosan kiérünk a pannonhalmi főapátság *Illak* nevű pagonyába, s a könnyen járható dímbesombos terepen barkácsolva, keresünk őzbakot.

A júniusi nagy melegben jólesik magunkat a magas cser- és tölgyfák hűvös árnyékában — a

ruganyos ülésen kényelmeskedve — a hosszú, egyenes nyiladékokon lassan fel s alá ringattatni.

Noha barátunk — a vadászatban kiválóan jártas erdőtanácsos — azt mondja, hogy az őzek ilyenkor nagyobbára odakint, az erdő szomszédságában, a községi földeken, a gabonában rejtőznek, bízom benne, hogy akad belőlük néhány a csendes szálás sűrűen lombos aljnövényzetében is. Hiszen jobb hely az a napfűtötte mezőnél, a rozsnál vagy a búzánál.

Látunk is nemsokára egy derék bakot. A nyiladéktól 80 lépésnyire, fatörzsektől részben takarva, álldogál. Lemaradok a továbbhaladó kocsiról, a messzelátóval nézegetem, vizsgálgatom, elejthetőnek ítélem, de észrevesz és meglép.

Futva utólérem a kocsit, felszállok rá, visszafordítom és megint barkácsolva, keressük a szökevénynt. Előbbi helyétől 2-300 lépésnyire egy előlünk bujkáló vörös alak villan meg a sűrű gazban; nem tudjuk, bak-e vagy suta.

Hogy az erdőtábla másik oldalán eléje kerülhessünk, rátérünk az utunkat keresztező legközelebbi szekérsapára, majd kijutunk az előbbivel párhuzamos következő nyiladékra és hosszú darabon elbarkácsolunk rajta.

Visszajövet megint egy vörös csuhán akad meg a szemem. Jócskán bent, a fák között mozog. Leugrom és a messzelátóval még sikerül az éppen bokrok közé vonuló őznek olyan jellegzetes mozdulatát ellesnem, amelyből megállapíthatom, hogy bak; de valami terephajlat bozótos részében megint eltűnik.

Elmegyek társaim után, felkapaszkodom helyemre és visszahajtatok arra a tájra, ahol először láttuk.

Lassan, lépésben visznek bennünket a lovak a szálerdőt szelő hosszú nyiladékon. Közben négy szempár éberén fürkészkéz kétoldalt az árnyékos aljnövényzet hézagaiban.

Aztán megpillantom a bakot. Tőlünk jobbra 50 lépésnyire fekszik. A magas fűből csak feje, nyaka és hátának kis része látszik ki. Nem mozdul, alakoskodik, bizonyára takarásában bízik.

Nem tudom, negyedszer akadunk-e ugyanarra a csavargóra vagy a negyediket látjuk-e.

Amikor valamennyire már elhaladtunk mellette, halkan szólok, hogy: — Álljunk meg!

Nézegetjük, bírálgatjuk és habozunk, meglőjem-e. Agancsa elég hosszú, de nem valami vastag, egyébként koros, derék bak. Barátommal egyetértve, mondom halkan, hogy — elejthető! — Pajtásom háta mögött az üléstámlára könyökölve, pontosan megcélezom nyaka tövét és lövök. Feje elmerül a fűben.

A ravazdi erdőhivatal barkácsoló kocsija.

A szerző felvétele.

A magas, függőleges agyagfalak Ravazdon, a déli faluvégén.
A szerző felvétele.

Leugrálunk a kocsiról és hozzámegyünk. Nagy öröömöm telik benne, mert megöregedett lakója volt a Bakonynak. Agancsa csak közepszerű, mégis megbecsült trofeám.

Miután kizsigereltük és feltettük lábunk elé, továbbhajtunk, majd egy kis gyalogséta után felmászunk egy szabad magaslaton épült lesállványra. Ottmaradunk 8 óráig, élvezzük a nyári délután hangulatos csendjét és a bakonyi táj szépségét.

Körülöttünk, a dombtetőn és mellette, a széles, mély hajlatban, gazdagon burjánzó tarka növényzettől ellepert alacsony vágás, rajta túl sűrű fiatalos, azon is túl szálerdő sötét határfala, minden irányban különbözőkorú tölgyesek és akácok borította hullámos vidék, messze keleti irányban, a Pápa-ugodi hitbizományi uradalom területén, a Bakony legmagasabb hegycúcsa, a *Kékhegy*, északi irányban pedig, nem messze a háttérben, a közművelődés sokszázados, sőt évezredek védőbástyája, kincstára, az építőművészet remekműve, a hegytetőn épült pannonhalmi monostor. Olyan kép az, amelynek emléke az ember szívében és agyában megmarad!

Másnap hajnali 1/4-kor a szokott barkácsoló kocsin kapaszkodunk a déli faluvégén, a magas, függőleges

agyagfalak között, a meredek úton kifelé. A ravazdi nagyerdőbe megyünk. Derült az idő, hűvös, harmatos a reggel.

Alig, hogy a szálerdőben egyet fordultunk, egy őzbakot látunk vagy 50 lépésről. Nem valami nagyagancsú, de nem is fiatal, jólmegtermett bak. Lecsúszom az útpartra és egy cserfa törzse mögül készülök jobban szemügyre venni, de mindjárt észrevesz és elfut.

Sokat forgolódunk ritka szálasokban, hol alacsonyabb, hol magasabb vágásban, sorokba ültetett rudasok között, régi szekérutakon magas fűben, hosszú, egyenes nyiladékokon hol kapaszkodva, hol ereszkedve, dombhátakon és völgyhajlatokon hosszatt és keresztbe, és keressük az ez alkalommal elejtendő második bakomat.

Verőfényes reggel 6 óra felé a *Gencsekúti-soros* nevű ritka, világos lécesben haladunk lassan tova. Úgy érzem, ezen a tájon kell őzbakkal találkozunk, mert lépten-nyomon sok a friss kotrása.

És íme, meglátom a kotrások szerzőjét. Lelépek a téli ritkításból helyén maradt egyik ágfarakás mögé, házigazdánk melletttem terem, és 80 lépésről észrevétlenül nézhetjük, mert nem veszi le szemét a továbbdöcögő kocsiról. Agancsa minőségét bajos megítélni; rajza és színe egybeolvad háttérével, a fiatal cserfák törzsének szürkéségével.

— Nem jól látom — súgja barátom. Én sem látom tisztán, de tudom, hogy öreg legény, tehát golyóra érett, s mivel a vendégnek nem illik

A pannonhalmi főapátság ravazdi erdejében 1939. június 28-án és 29-én elejtett két őzbak. A szerző felvétele.

szerénytelenül válogatni és különben is az idős őzbak elejtését — akármilyen az aganca — mindenképen kívánatos sikernek, sőt mennél hitványabb, annál inkább kötelező vadászos feladatnak tartom, ráfogom a puskát és oldalba lövöm. Helyben elterül.

Bemegyünk hozzá és kiemeljük fejét a harasztból. Aganca ugyan csak középszerű, mégis azt vallom, hogy jól jártam vele, mert nem tévedtem, csakugyan öreg volt. Kivisszük a nyiladékra és feltesszük a kocsira.

8 óráig még barkácsolunk — nem vadászás, csak nézegetés céljából — és látunk is még hat őzet és három szarvast, aztán reggelizni visszatérünk a faluba.

Késő délután végül búcsúzasképen — puska nélkül — egy rövid fordulóra kihajtatunk a *Magyalos* nevű pagonyba, s ott ámulva-bámulva olyan kiváló bakkal találkozunk, amelyet még nem lőttem, sőt aganca akkora, hogy hozzá

hasonlót élő őzbak fején még nem láttam, pedig már régóta nézegetem őket országszerte mindenfelé. Alkonyattal áll kint, az erdő szélétől 60 lépényire, a rozsban, mint egy valósággá vált álom vagy szoborrá vált csoda. Háttére a nyugatról sápadtan világító égbolt. Örülök, hogy látom, gyönyörködöm benne és nem sajnálom, hogy már meglőttem azt a két bakot, amelyre meghívtam és nincsen kezemben puska, mert úgy érzem, hogy a legkiválóbb trofeát a területről elvinni annak, akinek a vadállomány gondozásában semmi része, semmi érdeme, igazán nem lenne illő dolog.

Ilymódon a ravazdi nagyerdőtől messzire félreeső, köröskörül mezőkeretezte, háromszázholdas Magyalosban a mesés bak váratlan megjelenésével ismét nagy meglepetés ért bennünket, miként már egyszer más alkalommal is tapasztaltam, milyen kincs teremhet benne a vadász számára; erről az esetről és körülményeiről azonban külön akarok beszámolni.

*

(Folytatjuk.)

KÖKÖRC SIN VIRÁGZÁS KRASZNOJARSZK KÖRNYÉKÉN.

Írta: Schweitzer József dr.

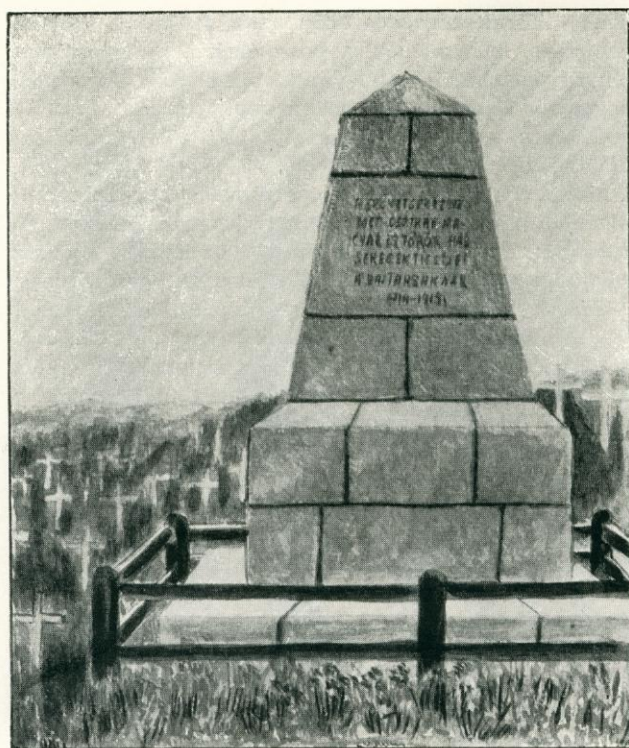
A keservesen végszzenvedett szibériai hosszú tél végefelé a Nap aranyos sugarai a hadifogoly szobájának gyalulatlan deszkákból összetákolt szegényes bútorain rezegnek. Milyen derűs, hangulatos az ablakon bemosolygó Nap a komor, ködös téli idő után! Már április közepén vagyunk, de a mindent megfagyasztó hideg még makacsul tart. Odakünn, a végtelen füves térségen mély álomba merülve pihen a növényvilág, akárcsak tél derekán. Egyik-másik nap azonban a szél — mintha csak felingerelné a halálos csend — zúgva, süvítve száguld végig a nagy orosz pusztán. Ámde kárbaesett minden buzgó igyekezete. Hiába tombol és hiába van még egy-két olyan kemény hideg nap, mint télen — amikor a mozdulatlan tiszta levegőn át olyan élesen rajzolódik a hegygerinc megtört vonala a csodálatosan kékeszöld

ég aljára, hogy még az egyes fák alakja is látszik — sokáig már nem tarthat. Ezek csak az utolsó erőlködések. Nemsokára mégis beköszönt a tavasz!

Szibéria nyugati részének legkeletibb vidékén, a transzibériai vasútvonal mentén épült Krasznojarszk (Krasznij = vörös, jarszk = szikla; a keleti hegyvidék festői vörös szikláiról származó elnevezés) környékén vagyunk, ott, ahol a hegyek közül kikanyarodó Jenisszei medre egyre jobban kiszélesedik. Hatalmas víztömege jobboldalt alacsony, baloldalt azonban a város elhagyása után eleinte magas, majd szintén alacsony partok között hömpölyög tovább északnak, a néma, egyhangú tundrák vidékén át az Északi-Jegestengerbe. A tenger színe fölött 152 méternyi magasságban épült várostól keletre, a Jenisszein túl, a Szaján-hegység bazaltcsúcsokkal tarkított gránitgerince zárja el a látóhatárt, délen pedig az Abakanszki-hegyek szorítják a folyamot szűk mederbe. Nyugat felől többnyire homokkő alkotta lankás földhullámok símulnak ki végtelen síkságokká. A várostól északkeletre pedig hatalmas fennsík terül el, azon van a »Gorodok«, a néhány ezred befogadására alkalmas kaszárnyák sora. Ez az első világháború idején egyik legnagyobb tiszti hadifogolytábor, valóságos kis város volt. Ennek a magaslatnak a városra lejtő oldalán van a hadifogolytemető. Közepén áll egy síremlék a következő magyar, német, török és orosz felírással: »A szövetséges német, osztrák, magyar és török hadsereg tisztjei a bajtársaknak 1914—1918«. Ott alussza örök álmát Gyóni Géza,

A Jenisszei a Szaján-hegység nyúlványain túl, Krasznojarszk mellett. A szerző vízfestménye.

Síremlék a krasznnojarszki hadifogly temetőben.
A szerző vízfestménye.

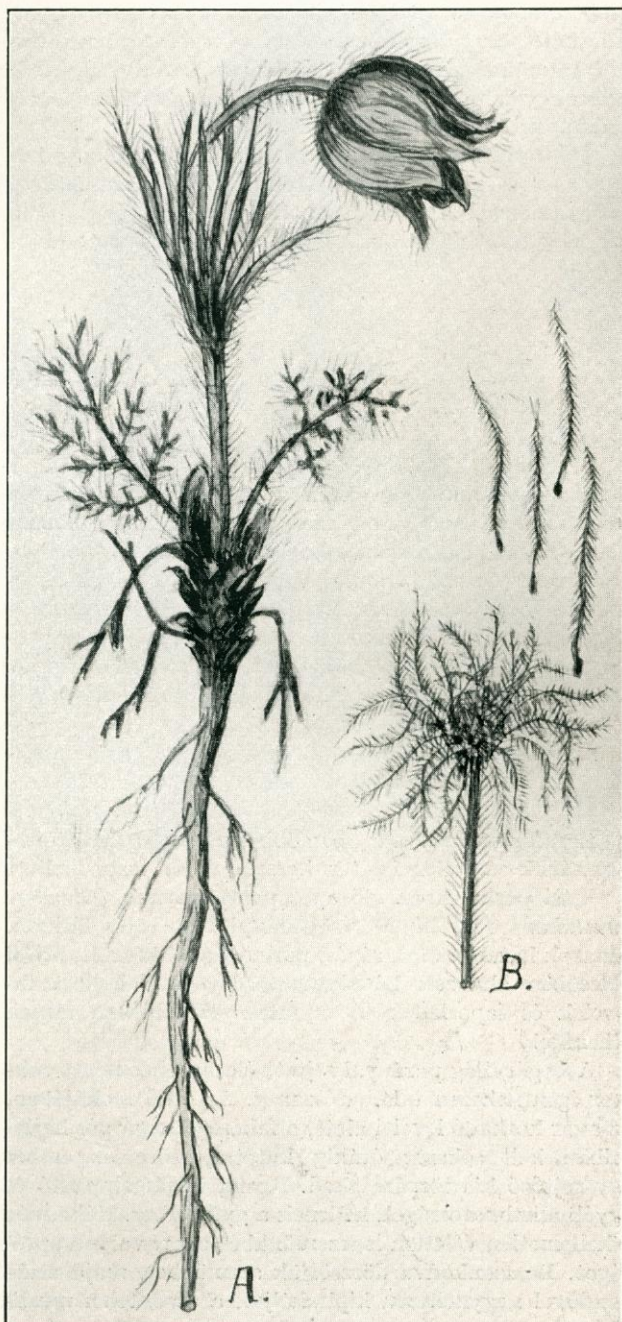
a világháborúnak és a hadifoglyok életének lélekölő nyomorúságát olyan meghatóan tolmácsoló költője és még sokezer hű bajtárs, aki életében annyira sóvárgott az édes haza imádott földje után.

Krasznnojarszk környéke tájképi és növénytani szempontból is érdekes vidék. Ott találkozik kelet-nyugati irányban a félsivatag és a hegyes-dombos területek növényvilága, valamint észak-déli irányban a szibériai őserdők és az ázsiai lánchegyek növényzete. Ezeknek a vidékeknek találkozása a fennsík egyes pontjairól igen jól látható. Sokszor álltam azokon a helyeken és gyönyörködtem a természet szépségében. Ámde mindez nem tudta bennem elfojtani az epedő honvágyat. Tekintetem mindúntalan nyugatra fordult és gondolatban átszágulda a végtelen füves pusztán, a sokezerkilométeres távolságon, felejthetetlen hazai emlékek elevenedtek fel lelkemben. Ábrándozásomból a pacsirta kedves hangja ébresztett fel. Olyan magasan, hogy alig láthattam, a megújuló élet diadalának zsolozsmáját dalolta. És valóban, ez a közelgő tavasz csallhatatlan jele volt. Nemsokára a földben szunnyadó mag új életre ébredt és Flóra szép gyermekei hamarosan ékes ruhába öltöztették a rétet, a mezőt, az erdőt, a mocsarat. Most, amikor húsz esztendő távlatából a kegyetlül hideg és rövid ideig rettenetesen meleg, de mégis csak szép és érdekes tájak emlékét idézem, úgy érzem, hogy a láttukra fakadt lelki gyönyörűség megérte az elviselt szenvedéseket. Hatszor láttam az évszakok váltakozását Szibériában, mégis egyre más megfigyelnielót tárt fel előttem. Milyen kifogyhatatlan az örökké változó természet a maga szépségében!

Krasznnojarszk környékén a tavasz ébredése a kökörösín (*Pulsatilla*) virágzásával kezdődik, mégpedig olyan váratlanul és hirtelen, hogy az embernek érkezése sincs a változásokat észrevenni. Ilyenkor mindenütt kékeslila virágszőnyeg borítja a földet. Ez a növény minden képzeletet felülmulva, olyan tömegesen jelenik meg és

olyan óriási területen terjed el, hogy órákhosszat bolyonghatunk a kékeslila virágok között. A félsivatag kökörösínerdejével és a tavasz ébredését ünneplő pacsirta dalával az esztendőnek ebben a szakában valóban a természet csodáinak egyike.

Vajjon mi a magyarázata a kökörösín e tömeges virágzásának? És miért éppen a félsivatagon, ahol a legtöbb növény a mostoha körülmények között csak küszködve tengődik? Ha ennek a növénynek életét tavaszi ébredésétől termése megérleléséig figyeljük, azt látjuk, hogy csak környezetéhez igen jól alkalmazkodó, sajátosság berendezésével tud ilyen napos, száraz helyeken tenyészni. Gyökérzetének hossza félméter vagy ennél is több, azért még a vízáteresztő tulajdonsága miatt gyorsan száradó talajban is megél, mert lehetőleg addig, ahol még a legnagyobb szárazság idején is van

A = a kökörösín (*Pulsatilla vulgaris*) : B = tollas termése.
A szerző vízfestménye.

nedvesség. A gyökér ujnyi vastag felső részének folytatása a földalatti barnás, kérges szár, csúcsát pedig szörszálaktól pillás allevelek, az előző év elszáradt levél- és levélnyelmaradványai veszik körül. Ezek között tör fel mintegy tíz-húsz centiméternyi magasra az egyetlen virágban végződő földfölötti szár. A virágot bimbókorában az éjjeli hideg ellen az alapon hüvelyszerűen összenőtt, ujjasan hasogatott, sallangos három levél-gallér védi. A napsugarak életet fakasztó melegének hatására az összecukódott levélgallérok szétnyílnak és lassan kiemelkedik a kökörcsin halványlila nagy virága. Kívül elálló szörszálaktól borzas viráglevelekhez hasonló színes kehelyleveleket látunk rajta. A színes leveleket általában csalogató eszköznek tartják. Ahol azonban a lepel vagy a párta fejletlen, vagy pedig a szirmok mézfejtővé alakulnak át, ott a virágnak más részei is vállalhatják a szíromlevelek feladatát, miként ez a boglárka-félék (*Ranunculaceae*) és például a kökörcsin virágján is látható. Ezek a szíromszerű csészelevelek a napsütésben kiterülnek és nagyon feltűnőek, borús vagy esős időben, valamint éjjel azonban harangszerűen összecukódnak és kissé még bókolnak is.

A kiterült lila virágtakaró-levelek mellett még feltűnő a sok sárga porzó, ezek közül a külsők mézkiválasztó mirigyszörszálakká alakultak át. A sokágú bibe előbb érik meg, mint a porzók. A virág tehát hímelőző (*protero-*

gynia). Termésképződés ezért csak abban az esetben lehetséges, ha a méhek, a poszméhek a virágot már felnyílt portokú, idősebb virágokból hozzák. Az idegen megporzás ily módon biztosítva van.

Közben a háromszorosan hasított tőlevelek is kifejlődnek; eddig a földben találtak megfelelő védelmet. A hideg szél és a túlságos párologás ellen sűrű, molyhos szörruhájuk védi őket. Ez biztos berendezkedés a fél-sivatagon, mert ott minden növénynek legfőbb feladata a bajosan szerezhető vízzel való takarékos gazdálkodás.

Halad az idő, a Nap egyre melegebb sugarakat lövell a szibériai földre, s a kökörcsin virágkocsánya egyre hosszabb lesz. A csészelevelek a porzókkal együtt már lehullottak róla, de a sok termés mindegyikén a tollalakú bibe jól megnőtt. Ezeket az összetett tollas terméseket a hosszú kocsányról az azon a vidéken gyakori szél könnyen lefújja és messze tájakra elhordja. Ahol leesnek, következő tavasszal új kökörcsintelep fejlődik belőlük. A termést érlelt növény maga pedig néhány hét alatt úgy eltűnik, mintha sohasem lett volna. Leveleit a forró napsugarak elperzselik és csak a földben mélyen gyökerező részei maradnak meg a következő évre. Helyet kell adnia a többi növénynek; azoknak is életbevágóan fontos, hogy a mindent megsemmisítő nagy hőség beköszöntése előtt fajfenntartási kötelezettségüknek megfeleljenek.

A BOGÁRVILÁG TÖRPÉI.

Írta: Papp Károly.*)

Óriásbogarakról gyakran hallottunk már, törpe bogarakról viszont annál kevesebbet. A nagyközönség a mi óriásainkat, a szarvasbogarat (*Lucanus cervus*), a lőscincért (*Cerambyx cerydo*) vagy a szent-galacsinhajtó bogarat (*Scarabaeus sacer*) majdnem annyira ismeri, mint a tengerentúli földrészekeken élő hatalmas Herkulesbogarat (*Dynastes Hercules*), az Akteon-óriásbogarat (*Megasoma Actaeon*), a Góliátbogarat (*Goliathus*) és a bogárvilág más óriásait.

A szakbúvár azonban a nagybogarak (*Macrocoleoptera*) mellett a színpompás bogárvilág csodálatos birodalmának törpéit, a kisbogarakat (*Microcoleoptera*) is tanulmányozza. Az őserdők hatalmas Herkulesbogarának másféldeciméter hosszú, óriás teste mellett a rágási porladékban élő apró pontbogarunk (*Clambus punctulum*) félmilliméteres parányi teste alig látható. Amazok hatalmas fák rágási porladékából készült, óriási bölesőben alusszák bábálmukat, emezek lehullott falevelek és faporladék bizonytalan sikátoraiban térnek pihenőre.

A bogárvilág parányai rejtett életmódjuk miatt sokszor igen nehezen találhatók meg. Az erdő mohájában, az avar korhadó levelei alatt, a fakéreg kanyargós hajlataiban kell sokszor órákig kutatni, mire az ember egy rejtőző kis törpére akad. Rosta, bogárszippantó és egyéb alkalmatosságok kellenek a gyűjtéshez. Néha még a kellemetlen véletlen is »szemünkbe sodor« valami apróságot. Bosszankodva dörzsöljük szemünket, majd zseb-kendővel nagynehezen kipiszkáljuk a »szemtelen musli-

cát« és csak akkor látjuk, hogy kurtaszárnyú, apró bogár, a csinos *Atheta subtalissima* mozgolódik könnyáztatta zsebkendőnk sarkán. A homokos folyópartokon él, ott az esti sétálók gyakran találkoznak ezzel az 1-3-milliméteres kis bogárral. Feje, tora és potrohának három első íze sötét, különben világosbarna (1. számú ábra).

De nézzünk szét törpebogárországban! Kutassunk az avarban, rostáljuk a talajt, nézegezzük a nyíló virágok rejtett zugait, csak sikerül valamit találnunk.

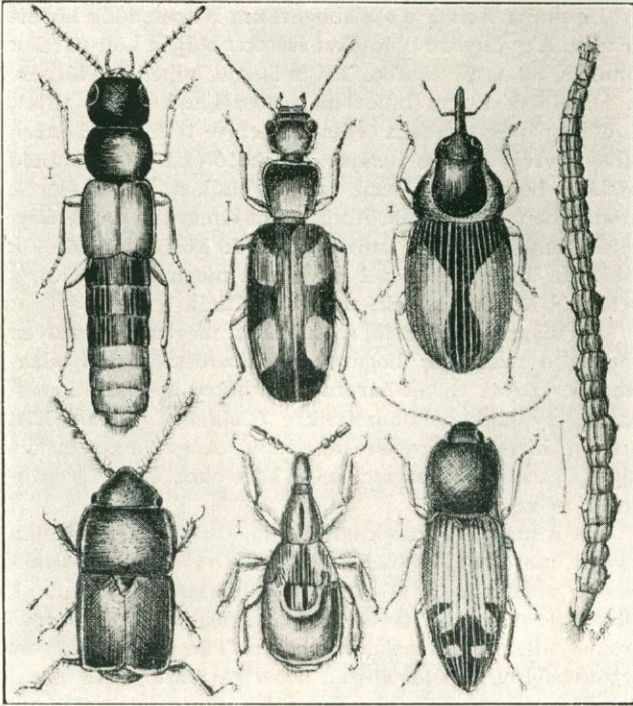
Egy sűrűen bemohásodott diófa mellett álljunk meg. A sok nedvességtől üdezőld mohakaréjakat óvatosan feszegetjük fel, ügyeljünk minden kis lehulló darabjára. Egyszerre csak az egyik mohadarab szélén két pici csápót látunk mozogni. Megfogjuk! Óvatosan a gyűjtő-üvegbe tesszük, majd kézinagyítónkkal megállapítjuk, hogy egy karcsú *Anthicus quadriguttatus*-t találtunk (2. sz. ábra). Ez a fürge kis bogár alig két-három milliméter hosszú, színe barnásszürke, szárnyfedőjén négy barnásvörös folt van.

A nedves mohában a vörösésbarna, igen apró, alig másfélmilliméter nagyságú *Gymnetron beccabungae* nevű ornányost is megtalálhatjuk. (3. ábra). A szokatlanul hűvös idő miatt mozdulatlanul pihen. Rövid életének javarészt a fakéreg repedései között, mohatelepek alatt tölti. Ott van a sírja is. A moha alá vándorolnak téli pihenőre a természet apró teremtményei, ott ülnek nászukat egyes *Anthicus*-ok s odahúzódnak a hirtelen eső elől a bogárhad számos törpéje.

Igazán szerencsések vagyunk, ha gyűjtéseink során az *Acrotrichis Chevrolati* nevű faj egy példányát sikerül találnunk. Ez az alig félmilliméteres bogárka (4. ábra)

*) A képek a szerző sajtó alatt lévő »A magyar bogárfauna határozója« című, 2800 eredeti rajzzal megvilágított munkájából valók.

1. 2. 3.

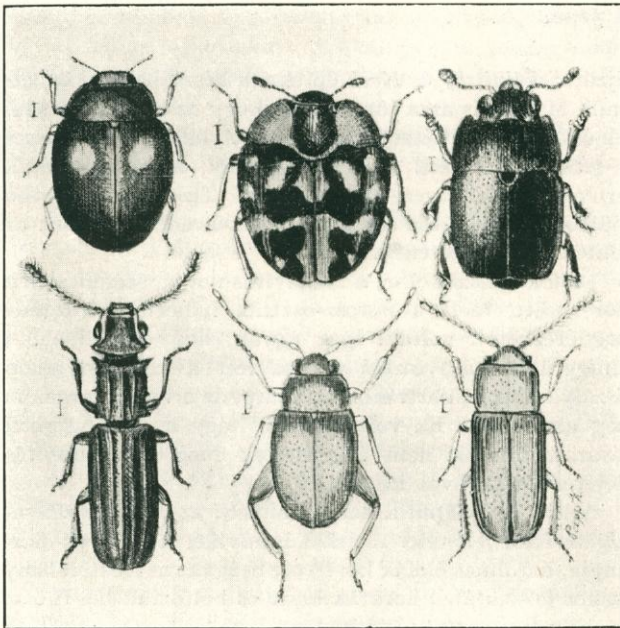
4. 5. 6. 7.

Törpebogarak sokszorosán nagyítva. A mellettük lévő kis vonalak természetes nagyságukat mutatják. A 7. ábra egy kevésbé ismert pattanóbogár (*Cardiophorus asellus*): »drótféreg«, álcája. A szerző tollrajza.

más apró társaival korhadó növényi anyagokon, bomló trágyában él.

Törpe bogarakra szántóföldön is akadunk. Szép nyári napon a letaposott dűlőutak kevésbé járt szélein gyakran

8. 9. 10.

11. 12. 13.

Törpebogarak sokszorosán nagyítva. A szerző tollrajza.

találhatunk egy alig négy-öt milliméter hosszú, barnás-foltos, hegyesfarú kis bogárkát. Ha tenyerünkre tesszük, szokatlan helyzetéből nyolc-tíz centiméter magas ugrásokkal szabadulni igyekszik. Ez egyik legkisebb pattanóbogárunk, a *Drasterius bimaculatus* (6. ábra). Sok társával együtt rendkívül kártékony, álcájuk a jólismert »drótféreg« (7. ábra).

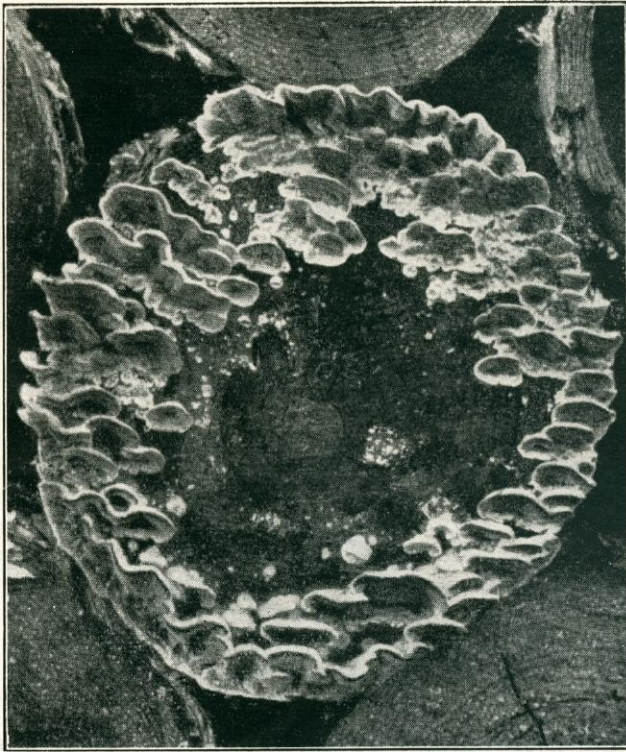
De nézzünk meg egy hangyabolyt is. A hangyák között vannak olyanok, amelyek mézes váladékukkal földalatti rovarházaikat magukhoz édesgetik. Valamely vendéglátó hangya (*Lasius*) lakásában a mintegy kétésfél milliméter hosszú sárga-hangyabogár (*Claviger testaceus*) is gyakori. Sárgásvörös teste elül keskeny, hátul szélesebb, csápjai és lábai erősek. (5. ábra). Ott sűrű-forog

A hatalmas fenyő mohaszemecskéin és kéregrepedéseiben törpebogarak élnek.

»etetői« között, s ha otthonában megzavarjuk, valamely rög alá igyekszik rejtőzni.

A mező rengeteg virágában igen sokféle bogár él. A virágzó közönséges-cickafark (*Achillea millefolium*), a bogáncsok (*Carduus*) járhatatlan, tüskés rengetege, a sárgavirágú gyújtóványfű (*Linaria vulgaris*), a hórihorgas pásztortáska (*Capsella bursa pastoris*), vagy az alul szerényen terülő pongyolapitypang (*Teraxacum officinale*) sárga fészkes virága a kisbogarak igazi hazája. A fészkes virág szinte járhatatlan útvesztőjében apróbogaraink könnyedén mozognak. Apró ormányosok, fényes *Scymnus*-ok (*S. frontalis*, 8. ábra), bájos *Anthrenus*-ok (9. ábra), arravetődő szögletes *Meligethes*-ek (10. ábra), ugráló fűbóllák (*Haltica*, 12. ábra), már nagyobb és nyugább *Oedemera*-k az elsők a látottak közül.

A bogárvilág törpeinek tömegsírján él a gomba.
E. Krause felvétele.

Ott élnek a virágok ölében s olykor, ha hirtelen nyári zivatar hűvös esőcseppjei a ringó virágtengert megöntözik, ijedten futkosva menekülnek a párták és a nagyobb levelek alá. Ha megint kisüt a nap, kis törpeink is megérik melegét és parányi csápjukat folyton mozgatva, apró, félénk léptekkel előbújnak rejtekhelyükből.

A BUDAPESTI ÁLLATKERT ÁLLATÁLLOMÁNYA 1866-BAN.

Írta: Láposi Jenő.

Ámbár a főváros lakossága türelmetlenül sürgette az ország első állatkertjének felavatását, ennek a nagy eseménynek mégsem volt olyan megnyugtató a hatása, amelyet az érdeklődés után várni lehetett volna. Különösen azok fitymálták le, akik már bekukkantottak az 1752-ben létesült schönbrunni vagy az 1863-ban megalapított bécsi Tiergarten-be. A gáncsoskodók azonban elfeledték, hogy 80—100.000 forintból nem lehet csodát varázsolni. Csak milliókból.

A mai kort talán jobban érdekli, mit lehetett ilyen sovány tőkéből előteremteni, mi érdekelte a XIX. század embereit. Lássuk tehát, milyen volt ez a létesítmény, mekkora állatállománnyal kezdte meg működését és milyen állatfajokban gyönyörködhetett Magyarországnépe, ha Pestre ruccant fel, vagy a főváros polgára, ha üdülés céljából a »Páva-sziget«-nek, illetve a Városligetnek erre a távoli vidékére kirándult. Kalauzunk hozzáértő szakférfiú, a »Természetbarátok és vadászok évkönyve« szerkesztője, Gróf Lázár Kálmán.

Hagyatkozunk rá, mert bennfentes a dologban. Ismeri a járást és a viszonyokat és elmondja, hogy az állatkert 32 holdnyi területen nyújtózik el és hogy 1200 öl hosszú kerítés karolja körül. A különféle épületek terv-

Este pedig virágorpárnákon hajtják álomra fejüket, s a hűs esti szellő elringatja őket illatos bölesőjükben.

De múlik a nyár s a kisbogarakra is rossz idők következnek. A gyönyörű bölesőket szétrombolja a könyörtelen elmúlás, az erdő lombos fái is lassan pihenőre térnek. A felkelő őszi nap bíborban fűröszi a hervadó tájat, a délceg pásztortáska elhaló merev tekintettel nézi, miként vívja örökös tusáját az alkotó élet és a romboló halál. A bogárkák is érzik ezt az elmúlást. Rövid életük utódaikban folytatódik. A kis bogár elpusztul, de parányi petéit magában rejtí mindannyiunk közös bölesője, a föld. Ha a dermesztő tél után újra megindul az élet, a petékből lárvák, bábok, majd bogárkák lesznek.

Ha magtárunkban jól szétnézünk, megtudjuk, milyen gazdag a magtárak bogárvilága. Az összerágott búzaszemek között a két-három milliméter hosszú feketésbarna, nyúlánk gabonaszizsikre (*Calandra granaria*), a magtár híres kártevőjére akadunk. A gabonaszemeket rágja s ezzel akárhányszor nagy kárt okoz. Mint farontó-bogár is nevezetes.

De a magtárbogarak sötét világában sem gondtalan az élet, mert az előbbinél alig kisebb *Oryzaephilus surinamensis* nevű bogár (11. ábra) a gabonaszizsik lárváinak ellensége. A magtár sötét zuga a rágási hulladék és más szemét állandó tartózkodási helye. Társaságában él az egy-másfél milliméter hosszú *Atomaria linearis* (13. ábra) nevű lapostestű kisbogár; ezt sokszor más élelmiszeren, néha virágokon is megtaláljuk. Vándor, ha jó idő van, kint él, szabad ég alatt; rossz, hideg időben melegezik elrejtett bomlékony szerves anyagokkal is.

A bogárvilág törpéit tehát az év bármely szakában megtalálhatjuk, bár rejtettebb életet élnek, nehezebben találhatók meg, mint a nagyobb, tetszetősebb bogarak. De ha valaki ilyen apró teremtetést nagyító alatt csak egyszer megnézett, látja, milyen dicső és csodálatos az ilyen kicsiny teremtetéseiben is az Alkotó.

rajzát Székánitzky és Koch építészek készítették el önzetlenül. Már ők is arra törekedtek, hogy az aklok, a ketrecek és a házak építészeti modora a helyhez illő, kényelmes és tetszetős legyen. Arra is ügyeltek, hogy az állatok természetes környezetben éljenek. Tizenegy nagyobb épületen kívül egész sor kisebb fészek adott otthont az állatok gyülekezetének.

1866 augusztus 9.-e, a megnyitás napja, szerencsétlen időre esett, mert a porosz-osztrák háború utórezgéseit még érezhetőek voltak. Igaz ugyan, hogy a július 3.-i königgrätzi csatavesztés pontot tett a két testvérnép viszálya után az osztrákok rovására, de a vasúti forgalom még akadozott. Ez volt az oka, hogy a Hamburgban vásárolt állatok nem érkezhettek meg a kapunyitás idejére. Csak jóval később.

A kertbe belépni a keleti oldalon, az egykori »Páva-sziget« felől lehetett. Az első látnivaló, a medvék barlangja, hatalmas élőfák közé volt beágyazva; ezt néhány vaskos kösziklából hordták össze és boltozták be. Előtte terebélyes vasketrec ágaskodott a magasba. Oda szánták a medvéket. De csak szánták, mert az öblös ketrechen csupán egy medve árválkodott a megnyitás napján. Az is csak kamasz mackó. Bocssaruját csak nemrég

vetette le. Ez a fickó »Kristóf« nevet kapott. *Angeló* nevű gondozója boldogan mutogatta a közönségnek. Néha birokra is kelt vele és meghempergette a ketrec padlóján. A nagyreményű úrfi órákig eljátszogatott unalmában a víztartójába dobott nagy fagolyóval. Ámbár nem táncolt olyan kecsesen, mint *Dunanán*, a híres balletmester, de volt olyan fürgemozgású, mint a *Heine* által megénekelt »Atta Troll«, a népszerű német medve. Látogatói hamar megkedvelték.

Balra kanyarodva, az orvmadarak csinos, rácsozott repülőteréhez lehetett jutni. Ez a hely lenyűgözően bájos, mert mögötte karcsú szálfák örködtek és közel esett a tó. E zárt repülőtér kilenc öl hosszú alkotás volt, és három részre tagozódott. Mögötte sziklás domb. Középen verandaszerű kiugrás. Ott tanyáztak a sasok, a keselyűk és a sólymok. Az egyik fülkében a szirtisas, a »fejedelmi-sas«, meg a »csonttörő harács«. A középső rekeszben a »fakó dögönc« s a barnakeselyű. A harmadikban a »szabda-sólyom«, az ölyvek és a kányák. Tanyájukból vijjogó, burrogó hangok csapnak ki.

Ballagását balra folytatva, a vendég a svájci modorban épült vendéglőbe ütközött. Aki oda beült, láthatta a fácánhajlékot, a keselyűk otthonát, a vasutat, a budai hegyeket és a *Gróf Pálffy János* által építtetett díszes zenecsarnokot.

Ha sétáját folytatta, a majomházat pillantotta meg. A cikkíró hangsúlyozza, hogy ez az épület nemcsak büszkesége a kertnek, hanem rendeltetésének is pompásan megfelel, amit kevés majomotthonról lehet mondani. Hossza tizenegyfélfél, szélessége pedig nyolc öl. Középen félkörben vasrácsból kovácsolt négy öl magas hatalmas kalitka. Jobbról és balról kétszárnyú, ez három-három részre oszlik. Lakói: a »makogó tömkart« (*Macacus cynomolgus*), néhány pávián, a vörös-, a tarka-, a jávai- és a süvegesmajom.

A bagolyvárig szemetüdtető pázsittal szegélyezett út kigyózik. Ott van a kajdácsok birodalma. Nevezetesebbek: a buránybúbú-kakadú, a kékhomlokú-papagáj, a vörösbúbú, a fekete- és a tarkacsőrű, a sisakos, a hamvas, a domingói és még más fajok.

Néhány lépésnyire tornyosodott a művészi modorban épült, gótblakos bagolyvár. Hat öl hosszú, két öl és öt láb széles alkotmány. A mesterséges romok lakói: az uhu, az erdeibagoly, a lángbagoly, a kuvik, a nádi-bagoly és mások.

Az ablakmélyedések alatt kisebb üregek sötétlenek. Ezekben nyulak, rókák, borzok és farkasok nyugtalan-kodnak.

A tóban eleven élet lüktet. Tele van vízimadárral és gázlóval. Csipogó, hápogó, gágogó, rikácsoló hangok cigánykerekeznek és örvénylenek a levegőben. A gyűrűző vízben ausztráliai fekete- és hazai fehérhattyúk tollász-kodnak. Mellettük szürke-, sarkantyús- és ikérludak fecsegnek. A partról lekiabál hozzájuk a zömök csergőkacsa, a pézsmakacsa, meg a kormorán. Itt darvak, gémeek, gólyák elmélkednek, amott meg aranyilék, pólingok, batlák és szárcsák pletykáznak.

A fácánház tizenegy öl hosszú és három öl széles takaros épület. Látható benne búbospáva, arany- és ezüsthím, örvösfácán, frankolinfogoly, búbosfogoly, virginiai-fogoly és barnahokkó.

A fácántelep mellett két odvas fatörzsből mókások csintalankodnak. Több időt töltenek az élő akácfákon, mint a holt fatörzsből.

A tyúkól még csak épül. A telepen egy kenguru ugrál vagy nézegeti üres erszényét. A faiskola árnyékot vet

a teveistállóra. Egy kétpúpú-teveházaspár szomorkodik benne. A tevék keleti modorban épült, gúlaalakú hajlékban kerdőznek. Az antilopoknak szánt, de antilopmentes karámban egyetlen kazuár unatkozik.

A szarvasok hatszögű aklában három törpeszarvas, három gím, néhány dámvad és öz szálalja a lucernát. A vaddisznók helyén egyelőre csupán egy pár redősfejű sertés szundikál a pocsolójában.

A tehén és a tehénistálló még hiányzik, ellenben a juh- és a kecskeakol kész és be is népesült. Két afrikai törpekecske, két törzsokecske és néhány egyiptomi- megorakecske megek benne. A birkák szerzetét szardiniai-, kövérfarkú- (*Ovis platyura*) és sörényesjuhok képviselik.

A tyúkok szomszédságában tanyáznak a túzokok, a pávák, a darvak. Az utolsó ketrec a vidrakeré. Onnan az út a kijáráshoz vezet.

Amint a felsorolásból látható, első állatkertünk bizony szegényes volt. *Lázár Kálmán* szerint 500 állat lakott benne. Mások szerint csak 368. Legbuzgóbb látogatója *Deák Ferenc* volt. A medvebarlang előtt szokott letelepedni. Ott szivarozott, szemlélődött és töprengött a haza sorsán. Talán éppen ott fogant meg a 67.-i kiegyezés alapötlete boltozatos koponyájában.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Bántja-e az álskorpió az embert? Piszkos, gondozatlan, magyarán mondva tetves gyermekek és felnőttek fején elég gyakran találtak már álskorpiót. Ebből az avatatlank az következtetik, hogy az álskorpió is az embert gyöttrő és vérét szípolyozó kellemetlen külső-élősködők közé tartozik.

Az ember fején talált álskorpió többnyire a közismert könyvskorpió (*Chelifer cancroides* L.). Ezt a furán mozgó, oldalazó és hátráló három-négymilliméteres apró állatot az ember már csaknem mindenholvá elhurcolta, úgyhogy lassan valóságos világpolgár válik belőle. Legszívesebben emberi lakások csendes zugaiban, ódon könyvek között, rovar- és növénygyűjtemények dobozaiban, istállóban, csűrben, pajtában tanyázik, de a fák kérge alatt a szabad természetben is ráakadhatunk, azonkívül a fecske, a veréb, a seregély fészében, galambdúcokban, méhkasokban és más hasonló helyeken sem ritka.

Míndezek a tanyák igen alkalmasak számára, mert ezeken a helyeken táplálékát, a porban élő tetveket, a parányi atkákat és a többi apróságot bőségesen megtalálja. A madarak fészket nem azért keresi fel, hogy véruket szívja; a madarat nem bántja, nem kínozza, de annál szorgalmasabban fogja össze a rajta élősködő atkákat, tetveket. A méhet sem bántja, ellenkezőleg, segít neki a sok apró rovárnépséget pusztítani, a köpüt tisztán tartani. Bogarak a kemény szárnyfedőjük alá férközött élősködő atkáktól aligha tudnának megszabadulni, ha a könyvskorpió össze nem fogná őket.

Nyilvánvaló, hogy a tisztátalan, elhanyagolt ember fejére is az ott meglapuló tetvek csábítják. A könyvskorpió igen szereti magát léggel cipeltetni; ha a légy történetesen tetves fejre száll, a potyautas ottmarad a dús vadászterületen.

André ugyan megemlíti egy esetet, amelyben egy nő hátát és combját valami egyszer megszurta. A szúrás nyomán keletkezett múlt helyi fájdalom különbözött az emberi élősködők okozta fájdalomtól. A szúrás pici vörös helyét kékes udvar vette körül. Amikor a nő

a tettest kereste, ruhájában egy könyvskorpiót talált; valószínűleg a ruhásszekrényben került ruhája közé, onnét pedig testére. *Pauli* is állítja, hogy őt egy álskorpió egyszer fájdalmasan megszurta.

Ezzel az esetekkel szemben hangsúlyozni kívánjuk, hogy a tettesek aligha voltak álskorpiók, mert sem rágócsápjuk (*chelicera*), sem aránylag nagy ollósvégű tapogatójuk (*pedipalpus*) nem elég erős az ember bőrének átszúrására. Az ember testén már csak ezért sem élős-ködhetnek. Tapogatójukkal talán csak kissé megérintették az illetőket, ha pedig testükön valóban szúrt seb volt, a tettes valószínűleg valami emberi élős-ködő vagy valami közben gyorsan ellillant más ízeltlábú volt.

Sokkal nagyobb jelentősége van azonban annak a megfigyelésnek, hogy a házipoloskára is vadászik és szorgalmasan segít a háziasszonynak tisztán tartani a lakást. Aki ezt a hasznos tulajdonságát felismerte, kiméli.

Szalay László dr.

Egykedvű állatok. Az ember azt hihetné, hogy az olyan zaklatott helyet, amilyen a vasúti töltés, az állatok messze elkerülik. Pedig amikor vasúti töltés mentén járunk és kissé jobban körülnézünk, csakhamar meggyőződhetünk az ellenkezőjéről. Emberi nézőpontból bizony elég hátrorzongató még a gondolata is annak, hogy naponként több vonat száguldjon, dübörödjön el közvetlenül fölöttünk. De az ember, ha kellene, mint Földünk legalkalmazkodóbb lényé, ezt a rosszat is hamarosan megszokná; miként a vasúti töltés közelében békésen legelésző háziállatok, sőt egyes vadfajok is megszokták a robogó gyorsvonat okozta zajt és akárhányszor még csak egy pillantásra sem méltatják a rohanó vonatot.

De megszokták egyes olyan állatok is, amelyek, sorsuk különös szeszélyéből, a vasúti töltésen vagy töltésben kénytelenek életüket tengetni. Ámbár az is lehet, hogy ott igen jól vannak és sorsuk ellen semmi panaszuk nincsen. Pedig sokkal több nyugalmat zavaró jelenséget kell eltűrniök, mint a töltés közelében élő, esetleg ideiglenesen ott tartózkodó társaiknak. Gondoljunk csak a dübörgő vonat kíséretében járó fülsüketítő sivítésre, orkánszerű légmozgásra, valóságos kis helyi földrengésre és szívetdobogató, lélekzetelállító más dolgokra. Ám mindezt meglehetősen egykedvűen tűrik.

Mint hogy a vasúti töltésen általában nincsen növényzet vagy csak igen kevés növény tud rajta gyökeret verni, és mivel kavicsos, köves szerkezete miatt a csapadékat a talaj mélyebb rétegeibe gyorsan átterszti, főképen az úgynevezett szárazságedvelő, szárazságtűrő, vagyis *xerophil* állatok találhatók meg rajta és benne, legalább is a felszínes rétegekben. A mélyebb, nedvesebb rétegekben természetesen más talajlakó állatok is élnek.

Nem lehet célunk, hogy a vasúti töltés állatvilágát részletesen ismertessük, csak mutatóba említünk meg néhány állatcsoportot annak bizonyására, hogy egyes állatok még az ilyen zajos területektől sem riadnak vissza, ha különben életfeltételeiknek megfelelnek.

Miként a legtöbb napsütéses köves helyen, ha egy kis szerencsénk van, valamelyik gyíkkunkat lepfletjük meg sütkérezés közben vagy valamelyik siklónkat pillantathatjuk meg nesztelenül tovasiklani.

A kövek között futrinkáink egyes fajai igekeznek jöttünkre gyorsan eltűnni, odébb peckesen fölfelé hajlított potrohával egy holyva szaladgál. Majd fáradhatatlan hangyákat veszünk észre; a nagyon rögös terepen minden akadályt legyőznek, hogy hangyaviszonylatban

akárhányszor félmázsányi zsákmányukat bolyukba cipel-hessék. Bizonyos poloskafajok is elvetődnek erre a tájékra. A szertekészáló különféle pókok bizonyára sütkérező legyekre, bogarakra, atkákra és más apró rovarokra vadásznak. A töltés kövei alól, esetleg, ha hozzáférhetünk, a talpfák alól, nappal rendszeren megbújó és éjjel kalózkodó földi- és köviszátlábúakat, a napfényt szintén kerülő ászkákat kotorászhatunk elő és kényeszeríthetünk a világosságra. Ettől talán még jobban megijednek, mint amikor a gyorsvonat robog el fölöttük. Ezerlábúakra csak a kissé már korhadni kezdő régi talpfák alatt vagy a töltés olyan részein számíthatunk, ahol növényzet is van, mert ezek növény- illetve korhadék-evők. Ugyancsak a kövek alján bizonyos csigafajokra is akadhatunk.

Szalay László dr.

KÖNYVEKRŐL

Endrődi Béla: *Tutyu és Dani.* Állatkerti regény *Márton Lajos* rajzaival 132 oldalon. Budapest, évszám nélkül. A Szent István-Társulat kiadása.

»Tutyu« és »Dani«, a budapesti állatkert közkedvelt és elkényeztetett vizilócesmetéje, illetve medveboca, gondtalan, derült, vidám életét nagy veszedelem fenyegeti. Arról van ugyanis szó, hogy mint csereállatotat messzeföldre elszállítják őket. Tutyut a berlini, Danit pedig a berni állatkertbe. Vége a tündéri szép életnek, az anyai szeretet gondoskodásának, a látogatóközönség becéző dédelgetésének. El kell hagyniok a meleg családi fészket. Rettentő szomorúságukban és szorultságukban Kárász Pista, a megértő kis cserkész iparkodik bajukon segíteni oly módon, hogy mielőtt elszállítanák őket külföldre, elsökteti a két anyás lurkót nagynénje gödi házába. A két szökevény egyideig a gödi szénapadláson rejtőzik, de visszakerül az állatkertbe és bármennyire fáj a szívük, a két vigasztalhatatlan anya nagy bánatára el kell hagyniok szeretett otthonukat. Ám új hazájukban is jó soruk van, hamarosan kedvelt és megbecsült személyiségek lesznek és határtalan az örömük, amikor Kárász Pista egy barátjával viszontagságos utazás után új otthonában mindegyiket meglátogatja.

A két főhős és anyjuk nagy bánata ellenére általában derűs, bizakodó hangulatban tartott, elevenen megírt, mindvégig kedves történet bizonyára igen kedvelt, keresett olvasmánya lesz serdülőkorba jutó fiainknak és leányainknak egyaránt és arra is alkalmas, hogy az állatkertet még jobban megkedveltesse. Ez pedig nagyon helyes, mert az állatkert az a hely, ahol a gyerek, sőt még a felnőtt akárhányszor szertelenségre hajló képzelete is a sok leírás, kép, rajz után a valóság láttára helyes irányba terelődik. Különösen vonatkozik ez a tengeri, a másföldi, a délszaki, a forróégyövi állatokra, ezeket a legtöbb ember a valóságban csak az állatkertben láthatja.

Bár az ilyenfajta könyvekben bizonyos túlzások s az állatok emberi cselekedetei megszokottak és valamennyire megengedhetők, túlságosan túlozni azonban még sem ajánlatos, mert a gyerek fogékony fejében helytelen, valótlán dolgok rögzítődnek meg. Nem szabad például a gyerekekkel elhitetni, hogy a növényevő viziló — bármennyire csábítóan hangzik — egész sonkát, szalámit, kondér pörköltet kebelezz be. A Csukay Csicsóné név nyomán megint csak odalyukadunk ki, mintha a csukamájolajat a csuka májából készítenék. Pedig már éppen ideje volna ettől a balhiedelemtől megszabadulni.

Pingvinek Grönland északi partján nem élnek, hazájuk a délisark környéke.

Mindössze ez az egy-két helytelen túlzás és egy-két nem túlságosan veszedelmes elírás az, ami ebben, a gyermekéveink gondtalan világát idéző rokonszenves — és olvasóink szíves figyelmébe ajánlott — könyvben kifogásolható. *Márton Lajos* rajzait nem kell külön dícsérnünk.

Szalay László dr.

Vieszt Zoltán: *Csak úgy a föld körül.* 195 oldalon, 52 képpel. Budapest, 1942. Dr. *Vajna és Bokor* kiadása.

Minden emberben szunnyad, lappang a vágy mennél többet vándorolni, utazni, ismeretlen tájakat, országokat, világrészeket megismerni. Úgy látszik, ősi örökség ez abból az időből, amikor az ősember szinte állandóan kóborolt, vándorolt egyik helyről a másikra. Csak hogy őt még nem a megismerés vágya sarkalta, hanem a megélhetés gondja űzte, hajtotta a gyökerekben, gumókban, halban, vadban megfogható területekről, dúsabb, gazdagabb tájakra. Az is megesett, hogy túlszaporodása következtében voltak kénytelenek a fölös tömegek bizonyos irányban elvonulni vagy a szélrózsa minden irányában szétraizani. Elemi csapások is akárhányszor kezébe adták a vándorbotot. Nem csoda, ha kifejlődött benne a vándorószton és ez még akkor sem szűnt meg, amikor a földművelés és az állattenyésztés megismerésével letelepedni kényszerült. Mindezek a körülmények még a mai embert is sokszor kimozdítják otthonából, de a művelt embert ma mégis inkább a megismerés, a tanulás vágya viszi az ismeretlen tájak felé.

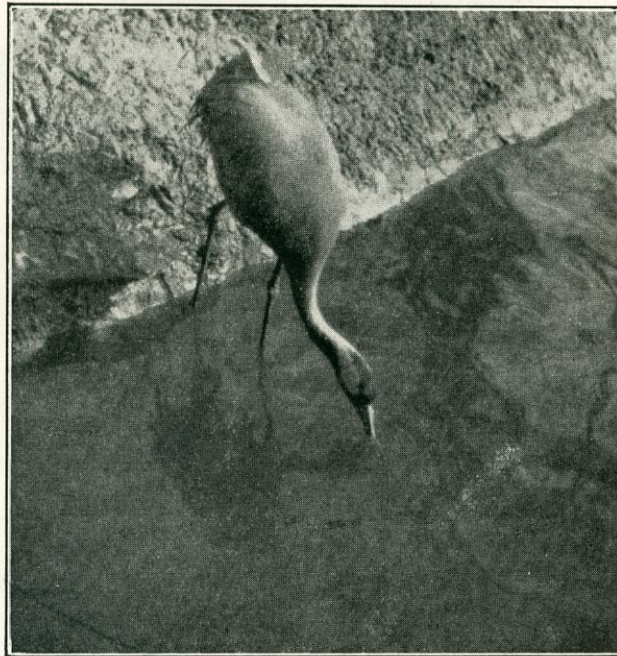
Békés viszonyok között, ha elég kövér volt az erszénye, ezt a vágyát bárki könnyen kielégíthette vagy, ha elég ügyes, talpraesett, élelmes és szerény volt, aránylag kevés pénzzel is bejárhatta akár a félvilágot. Ám a mostani szörnyű haláltáncban békés utazásról egyáltalában szó sem lehet.

Éppen azért fogadjuk örömmel fiatal szerzőnk könyvét. Ha már a valóságban nem lehet, legalább képzeletben utazgatunk kicsit. Neki még sikerült közvetlenül a mostani háború kitörése előtt két évnél hosszabb ideig világot járni, de földközi utazásáról az utolsó pillanatban még szerencsésen hazaért. Eleven tollal, szellemesen tárja elénk a pompás, változatos tájakat, amerre járt. Fiatalos derűvel mondja el személyes élményeit, tapasztalatait, még ha itt-ott bajosak, kellemetlenek is voltak. Sok gondunk közepette kellemes felüdülés a gyönyörködés idegen tájakban, az idegen népek lelki világának megismerése; erre bőséges alkalmat ad a szerző valóban megtörtént sok igaz élménye. Sehol sem túloz, sehol sem torzít. A jó megfigyelésekkel tele kedves könyvhöz *Cholnoky Jenő dr.* írt előszót. Kívánjuk, hogy olvasóink közül mennél többen olvassák; az élvezet mellett tanulni is sokat fognak belőle. Szalay László dr.

ÁLLATKERTI HÍREK

A daru. Az állatkerti tó partján a sok úszó- és gázlómadár között a darukat rendszerint magányosan látjuk. Az etetés idején kívül más madarak társaságát kerüljük.

Számos fajuk ismeretes; a mérsékelt- és a forróégyv alatt mindenütt honosak. Legtöbb fajuk Ázsiában él. A daruk általában a legnemesebb alakú madarak. Kínai és japán díszedényeken, egyéb dísz tárgyakon, festményeken, más színes madarakkal együtt, a darut is igen gyakran ábrázolják.

Daru az állatkerti tóparton. Ifj. *Purgly János* felvétele.

Legismertebb köztük a nálunk is honos daru vagy »darumadár«. Szürkedarunak, közönségesdarunak is nevezik. Tollazata kékesszürke. Nyaka kétoldalt fehéres, hátul sötétszürke. Fejetetején csupasz vörös folt van. Szép hodros tollát — a darutollat — kalapdísznek használják a multban vásárokon rendszeresen árusították. A nagy- és kisalföldi nagy mocsarakban a daru régebben nagyobb számmal fészkel, de manapság, a mocsarak lecsapolása és a kanyargó folyók szabályozása következtében csak a vonulás idején — tavasszal és ősszel — jelenik meg nálunk. A mocsarak embernemjárta rejtekeiben fészkel. Két-három tojása a tűzokéhoz kissé hasonló. Hangja messzire hangzó, trombitáló, éles kurrogás.

A vonuló daruk V-betűt alakítva repülnek. A népes vonuló csapatok az Alföldön kis időre megpihennek. Ezek közül néhány példány puszkavégre kerül. A szárnyazott vagy gyengén sebzett példányokat a vadászok rendszerint állatkertünknek ajándékozzák. Ha sérüléseket kiheverik, fogságban sokáig élnek. A daruk általában nagy kort érnek el. Egyik fajuk, az Afrikából származó koronásdaru, állatkertünkben harminc év óta él és négy évvel ezelőtt még termékeny tojást tojt.

A daru hazánkban a legmagasabb természetű madár. Tetszetős alakja miatt nagy magánkertekben is gondozzák. Szemestakarmánnyal, főképen tengerivel táplálják. A nyers húst is kedveli, a kertben pedig sok rovar, férget szedeg. Gyenge füvet, a szabad természetben békát, gyikot, egeret is fogyaszt.

Általában összeférhetetlen természetű madár. Kisebb fogolytársaival ugyan keveset törődik, de saját fajtát nem igen tűri. A komoly harcok rendszerint a gyengébb példány pusztulásával végződnek. *Szombath*

A csóka hazánkban mindenütt igen közönséges és jól ismert madár. Néhol tömegesen láthatjuk, más vidéken kisebb számmal él, de mindenfelé van belőle.

Tollazata fekete, nyaka sötét palaszürke, szeme kékesfehér. Magas fák odvában fészkel, de templom-tornyokon, épületeken, romok között és sziklafalak repedéseiben is költ. Jelenlétét csacsogó lárma árulja

A madárházi nagyrópde rácsán át kéregető csóka.
Vadas Ernő felvétele.

el. Hazája Európa, Ázsia nyugati és Afrika északi része. Ősszel rendszerint melegebb vidékre vonul. A nálunk telelő példányok rendszerint északi vendégek.

A csóka különféle férgekkel, rovarokkal táplálkozik. Néhol egeret, pockot pusztít, sőt kisebb madarak tojásait és fiókáit is elrabolja. Helyenként csapatosan fészkel. Otthonát a betolakodó madarak ellen védelmezi. A tanyájuk körül ólalkodó ragadozómadarakat egyesült erővel megtámadják és elűzik.

A fogságba jutott csóka hamar megszeli. Eszes, tanulékony, bár kissé szemtelen, de igen kedves madár. Bohókás viselkedésével gazdáját és házanépét szórakoztatja. Sokhelyütt a csókát a kertben, udvaron szabadon engedik és hogy el ne repülhessen, szárnyát, sőt gyakran farktollait is lenyírják. Az ily módon megcsontított madár elszomorító látvány. A repülni nem tudó csókát sok veszedelem is fenyegeti. Macskák, kutyák könnyűszerrel elpusztítják, sőt lelketlen emberek is bántalmazzák. A csillogó tárgyakat — akár a szarka — a csóka is elcseni és a szomszéd efféle veszteségeit mindig a csóka számlájára írja.

A csókának a legjobb és legbiztosabb hely a tágas ketrec. A fiatalkorában befogott csóka ketrecében jól eléldégl és tollazata is ép marad. Idővel ketrecéből kibocsáthatjuk, hogy szabadon röpködhessen, de megtaníthatjuk arra, hogy hívószavunkra visszatérjen. Sokhelyütt egészen szabadjára eresztik. Naphosszatt a ház körül settenkedik, a lakásba is bejáratos, este pedig megszokott tanyáját keresi fel. Néha a szabad természetből élettársat hoz a házhoz, de megcsik, hogy fajtaírsaival megszökik és csak napok múlva tér vissza. Megtörténik, hogy évekig távol marad, de régi otthonát — bár rendszerint csak rövid időre — mégis felkeresi.

Látogatóközönségünk az állatkertünkben gondozott csókákat igen kedveli. A csókák a röpde rácsára szállnak, csőrüket kidugják rajta és a feléjük nyújtott tárgyakat ügyesen elkapkodják. Estére röpdejük tele van villamosjeggyel, papírral, gyufával, cigarettavégekkel és sok másféle hulladékkal. Vasárnapok és ünnepek után sokszor félvödörre való szemetet takarítunk ki belőle.

Szombath

A feketefejú- vagy szomálijuh. Jellegzetes színe és a bundáját alkotó szőrök összetétele miatt minden más házi juhtól eltér. Közepes magasságú, szabályos testalkatú állat. A bundáját szőrös gyapjú alkotja. A szőrök egyenletesen rövidek és vastagok, csak a fiatal báránynak van nagyon finom és gyapjas bundája. Szőrös gyapja hasonlít a vadjuhok bundájához. Színe hófehér, csak a feje fekete, amely feketeség a nyak középső részéig terjed. A szomálijuh a kövérfarú juhok csoportjába tartozik, farán nagy zsírpárnát találunk, eközé van elrejtve a rövid farkok annyira, hogy az állat teljesen farkatlannak látszik. A fark körül lévő zsírpárna tulajdonképpen zsírraktár, ha az állat rossz takarmányozási viszonyok közé kerül, innen pótolja szükségletét. Feltűnő színe és arányos testalkata miatt minden állatkertben megtaláljuk őket. A takarmánnyal szemben nagyon igénytelenek. A hideg időjárást nem bírják, ezért télen hűvös helyiségben kell őket tartani. Hazája Közép-Afrika, tenyésztője a nomád néger törzsek, főleg jóízű húsa miatt foglalkoznak tenyésztésével. Faron lévő zsírpárnát külön kisütik. Származását illetően ázsiai eredetű, valószínű őse a Középpázsziában élő argali, amelytől a többi zsírosfarú juhot is származtatják. Állatkertünk példányai már évekkel ezelőtt kerültek hozzánk, számuk állandóan szaporodott, úgyhogy már több ízben eladtunk belőlük. A kifutójukban járkáló vagy pihenő szomálijuhok szép-

Fekete-fejú- vagy szomálijuhok. Szabó Ferenc dr. felvétele.

sege feltétlenül megragadja a nézők figyelmét. Különösen szépek a fiatal báránysok, amelyeknek lágy finom gyapja erősen fénylik és így még jobban kidomborítja szépségüket.

Szabó Ferenc dr.